

nagyjelentőségűnek tart; a továbbiakban aztán a politikai helyzetet jellemzi s a maga rávonatkozó felfogását (ugyanúgy a IV., V., IX. levélben is). Érdekes a IV. levél, melyben Eötvös részéről, Mikó gróf fiának német egyetemre küldése kapcsán, bizonyos ifjúkori reminiscenciákra bukkanunk. A VIII. levélben, mely második erdélyi útja után kelt, Erdély évszázados különállásának jelentőségét világítja meg Eötvös a magyar nemzeti kultúra ápolása és fennmaradása szempontjából; a jövőben azonban — teszi hozzá — a két egy-haza csak egyesülve és egymást kiegészítve állhatja meg helyét a nemzetek nagy versenyében. A Mikóhoz írt leveleket kiegészíti egy XI., melyet az akkor megindult Székely Néplaphoz intézett Eötvös (ott is jelent meg vezércikk gyanánt 1866-ban), s melyben egész életén át vallott nemzetpolitikai alapelvét fejt ki újból: azt, hogy a magyarság jövője, meggyőződése szerint, elsősorban és főképen műveltségétől függ; ezért összes nemzeti törekvéseink közt a kulturális természetűek a legfontosabbak. Megdöbbentő időszerezéssel, de egyszerűsmind fölemelő biztatással dobban bele lelkünkbe Eötvös e levelének néhány, szilárd hittől átitatott sora: „A Kárpátok övével környezett hazánk erős geographiai határaink következtében mindig egy állami egészet fog képezni, melyet egy időre feldarabolni lehet ugyan, de mely később vagy előbb ismét egészszé fog összeforrni...” A magyarság helyzetének biztosítására pedig a haza határain belül első és főteendő Eötvös szerint: a kultúrfőlény tényleges kivívása és megtartása.

Hajdu János.

Franz Kemény: Gräfin Maria Theresia Brunsvik. Ein Bildnis ihres Lebens, Charakters und Wirkens. Pestalozzi-Studien. II. Berlin, Gruyter. (143—178. l.)

A szerző e tanulmányában áttekinthető csoportosításban, világos, tetszetős előadásban, az avatott pedagógus hozzáértésével hozza a külföldi érdeklődők tudomására a Brunsvik-kutatás eddig közzétett eredményeit, különösen Brunsvik Teréz életének pedagógiai vonatkozású adatait. Rövid bevezetés után, melyben tisztázza a Brunsvik név helyesírását, a I—IV. szakaszban életrajzát és embernevelői képét adja, a Jegyzetekben pedig utal a Brunsvik-életrajzot tárgyaló nyomtatványokra. Egy szintén négyszakaszos Függelékben I. és II. alatt közli Brunsvik Teréznek a M. Tud. Akadémiában őrzött néhány sajátkezü levelét és külföldi elismertetésének két érdekes párizsi dokumentumát. III. alatt Brunsvik Teréz írásos hagyatékát, végül IV. alatt a róla fennmaradt képek jegyzékét részletezi.

Bár elismerően vehetjük tudomásul a felsorakoztatott adatok helyességét, mégis rá kell mutatnom néhány olyan tévedésre, mely a szerző hibáján kívül keletkezett azáltal, hogy Brunsvik Teréz naplói és egyéb iratai még nem kerülhettek a nyilvánosság elé. A szűkre szabott tér miatt csak röviden említhetek meg egy-kettőt. Téved a szerző, midőn azt állítja, hogy Brunsvik Teréz már 1808 előtt komolyan foglalkozott pedagógiai problémákkal és a Deymfiúk nevelésével (150. l.). Ez utóbbinak éppen az ellenkezője áll, mert egyenesen visszautasította nővérenek ezirányú kérését (*Réflexions sur moi-même*, ki-

adatlan naplófüzet). Eppen ilyen tévesen igazítja ki Révész Margitot, midőn tőle eltérőleg a *Teréz eszménye* cím alatt ismert, de a pálfalvi levéltárban kétszeri kutatás dacára sem lelt irat keletkezését 1793-ra teszi (148. l.), holott belső és külső okok későbbi keletkezési időre mutatnak. Ezen tárgyi tévedéseken felül, bár az ismert adatok világításában a szerző által megrajzolt kép teljesen hű, mégis csak külső kép, nem is sejteti azokat a belső történeteket, melyek a Naplók első évfolyamainak fő tárgyai, azokat a küzdelmeket, melyekkel Brunszvik Teréz a nevelő legfőbb kellékeit alapijában véve nélkülöző egyéniségét annyira tudta formálni, hogy csakugyan találó lehessen Kemény Ferenc szellemes megállapítása: „Nem volt hivatásos nevelő, de a nevelésre hivatott“ (165. l.).

Czeke Marianne.

Julius Wolf: Die römische Kaiserzeit. Mit 8 Tafeln. VIII + 286 l. Freiburg in Br. 1932. Herder. 6·70 M.

Ez a könyv méltó kötete a Herder-cégtől kiadott nagy vállalatnak: *Geschichte der führenden Völker*. Szemléletesen tárja elénk a római birodalom állami emelkedését, de ugyanakkor erkölcsi süllyedését. A munka gerince az államfejlődés története. De különös gonddal dolgozza ki a szerző az erkölcsi, szellemi, gazdasági és vallási kor-motívumokat is. Úgy mutatja be a birodalom belső erkölcsi-szellemi felőrlődését, hogy azután természetyszerűen támad fel előttünk a nagy impérium fokozatos külső hatalmi összeomlása is. Az antik világnak a kereszténységgel való küzdelme, majd a római államtestnek a germánoktól való szétszaggatása drámai erővel, de mindig történeti forráshűséggel és tárgyilagossággal van jellemezve. A könyv jó állam- és kultúrtörténeti háttérül szolgál a császárság nevelési intézményeinek megértéséhez is. K.

Walter Hübner: Didaktik der neueren Sprachen. (Handbuch des Unterrichts an höheren Schulen. Band 12.) Moritz Diesterweg, Frankfurt a. M., 1929. — 242 lap. Ára vk. 8·40 RM.

Kurt Schwedtké und Rudolf Salewsky: Arbeit und Forschung der Jugend. Wege und Ziele des neusprachlichen Unterrichts nach praktischen Erfahrungen. Lipsius und Tischer, Kiel u. Leipzig, 1930. — 239 lap. Ára vk. 8 RM.

Dr. Adolf Krüper: Die arbeitsunterrichtliche Ausgestaltung des neusprachlichen Unterrichts. (Handbuch des Arbeitsunterrichts für höhere Schulen von Fr. Jungbluth. 7. Heft.) Moritz Diesterweg, Frankfurt a. M., 1929. — 76 lap.

Karl Ehrké: Methodik des neusprachlichen Unterrichts. F. A. Herbig, Berlin, 1928. — 75 lap.

A háború utáni módszertani irodalom két legnagyobb élőnyelvtanítási módszertanának (*Philipp Aronstein*, Methodik des neusprachlichen Unterrichts; I—II., és *Ernst Otto*, Methodik und Didaktik des neusprachlichen Unterrichts) megjelenésekor úgy látszott, hogy a nyelvtanítási módszer legfontosabb kér-